

PRIKAZ KNJIGE

Vesna Budinski (2019).

Početno čitanje i pisanje – metodički sadržajno vremenski optimum poučavanja.

Zagreb: Profil Klett d.o.o. i Sveučilište u Zagrebu Učiteljski fakultet (199 str.)

Početno čitanje i pisanje – metodički sadržajno vremenski optimum poučavanja knjiga je nedavno izašla iz tiska izdavača Profil Klett d.o.o. i Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. To je dugo očekivana knjiga u hrvatskoj metodičkoj literaturi docentice Vesne Budinski, koja bi svojom znanstvenom utemeljenošću trebala postati osnova za poučavanje svih studenata te odgojno-obrazovnih djelatnika koji sudjeluju u vrlo zahtjevnome i složenome procesu ranoga opismenjavanja djece predškolske i školske dobi. Knjiga bi također mogla biti pouzdana znanstvena platforma za strukturiranje početnoga opismenjavanja i čitalačke pismenosti na razini obrazovnoga sustava.

Autorica Vesna Budinski znanstvenim je pristupom opovrgnula uvriježeno mišljenje kako većina djece zna čitati i pisati ili mora znati već pri prvome dodiru sa školom. U javnosti se često smatra da djeca dolaze u školu s razvijenom fonološkom svjesnošću i razvijenom finom motorikom kao preduvjetima za formalno učenje školskih slova, početno čitanje i pisanje na hrvatskome standardnom jeziku.

Je li tomu tako ili su poruke koje odlaze i dolaze do javnosti i obrazovnih djelatnika znanstveno (ne)utemeljene?

Autorica u dvadeset poglavlja na vrlo razumljiv te znanstveno provjerljiv i utemeljen način iznosi relevantne dokaze o tome kako je metodika početnoga čitanja i pisanja te proces usvajanja i učenja materinskoga jezika posebno interdisciplinarno znanstveno područje. Znanstvenim istraživanjem autorica je ovom knjigom ukazala na relevantne promjene metodičkoga čina u ranome usvajanju jezika te postavila tezu kojom je želja objasniti „pojavnost početnog čitanja i pisanja kao elementa stjecanja komunikacijske jezične kompetencije tijekom ranog učenja materinskog jezika u primarnom obrazovanju“.

Vesna Budinski smatra kako je pojam ranoga učenja i poučavanje početnoga čitanja i pisanja potrebno pojmovno odrediti, a proces poučavanja početnoga čitanja i pisanja pozicionirati s obzirom na metodički epistemološki prinos suvremenih istraživanja.

Autorica također navodi da se pojam ranoga učenja i poučavanja ne može svrstati ni u jednu etabliranu znanstvenu disciplinu već bi kao takav trebao biti zasebna znanstvena disciplina s obzirom na posebnost područja i

interdisciplinarnost generičke strukture. Svakom će odgojitelju i učitelju ova knjiga pomoći da teorijski spozna pojavnost početnoga čitanja i pisanja u razvojnoj pismenosti. Autorica pozicionira matične znanosti metodike početnoga čitanja i pisanja te ih na razumljiv način povezuje sa sadržajima i procesima usvajanja jezičnih predvještina i temeljnih vještina čitanja i pisanja.

U poglavlju „Pregled istraživanja dječjeg jezika u svijetu i Hrvatskoj“ autorica veliku pozornost posvećuje brojnim istraživanjima, hrvatskim i svjetskim istraživačima te epistemološkim prinosima na kojima se temelji i istraživanje koje je i sama provela.

Nastavu početnoga čitanja i pisanja (str. 150) “moguće je podijeliti u četiri ciklusa tijekom prva dva razreda primarnoga obrazovanja. S obzirom na individualne karakteristike učenika, ne može se govoriti o strogoj granici, odnosno ne može se oštro odrediti kada točno započinje i kada završava koji ciklus. To znači da će neki učenici završavati prvi ciklus već u prvoj polovici prvoga razreda, a neki će učenici započinjati s četvrtim ciklusom već krajem prvoga razreda (primjerice, učenici čija je bazična fonološka sposobnost razvijenija). Upravo ta fleksibilnost uključivanja učenika u optimalne sadržaje, usklađene sa stupnjem njihove razvojne i čitalačke pismenosti, omogućit će transakciju i razvoj čitalačke pismenosti na temelju uvažavanja individualnih karakteristika, potreba i zahtjeva“.

Metodički-sadržajno vremenski optimum poučavanja početnoga čitanja i pisanja na hrvatskome jeziku navodi se u cijelosti jer predstavlja inovaciju u hrvatskoj metodičkoj literaturi te zato što u vertikali povezuje predškolski odgoj i obrazovanje i formalno školsko obrazovanje.

Dinamiku sadržaja i vremena poučavanja autorica opisuje kako se navodi dalje u izvornome tekstu.

Sadržajni elementi u prvome ciklusu jesu govorenje i slušanje kao jezične djelatnosti koje u međudjelovanju podržavaju čitanje i pisanje te prenošenje govorenoga modaliteta jezika u pisani. Sadržaji za razvoj fonološke svjesnosti obuhvaćaju elemente za slušnu percepciju, slušno razlikovanje i slušno prepoznavanje. Te tri kategorije sadržaja obuhvaćaju: osviještenost o prisutnosti zvukova, uočavanje razlika među zvukovima i razumijevanje riječi diferencijacijom zvukova. U metodičkome se kontekstu ti sadržaji mogu svrstati u dvije skupine. Prva skupina obuhvaća zadatke za određivanje granica riječi u rečenici, određivanje slogova u riječi, određivanje prvoga fonema/glasova u riječi, određivanje svih fonema/glasova u riječi te spajanje fonema/glasova u riječi. Druga skupina zadataka obuhvaća složenije aktivnosti kojima se razvija slušno prepoznavanje, a to su brisanje fonema/glasova i dodavanje fonema/glasova.

Sadržaji vezani uz pisanje u prvome ciklusu trebaju obuhvaćati grafomotoričke predvježbe povezane s kinestezijskim aktivnostima. Različite vrste grafomotoričkih vježbi mogu se podijeliti na: „vježbe oponašanja elemenata slova, vježbe oponašanja slova, vježbe ponavljanja i ritmičke vježbe“ (Bežen i Reberski, 2014, 80). Da bi učenici s lakoćom pisali, važno je provesti vježbe u kojima će naučiti i uvježbati pravilno držanje pisaljke i koordinaciju dijelova tijela potrebnih za pisanje. To će omogućiti ovladavanje pisanjem školskih formalnih i rukopisnih slova u drugome ciklusu.

Vrijeme koje je potrebno za ostvarivanje cilja prvoga ciklusa (razvoj fonološke svjesnosti) ovisi o individualnim karakteristikama učenika (osobito ako se učenike uključuje u obrazovni proces prije ili tijekom šeste godine života). U tome je slučaju potrebno provesti temeljita istraživanja jezičnoga statusa djece predškolske dobi. Iznimno je važno pri polasku u školu ispitati i procijeniti fonološku svjesnost učenika (koja je preduvjet za početno čitanje i pisanje) te procijeniti razine jezičnih predvještina (nečitač, polučitač, čitač). Na temelju navedenoga možemo poopćiti zaključak o vremenskoj dimenziji koju je potrebno odrediti i za ostale cikluse (str. 152, 153).

U knjizi je detaljno i strukturirano opisano govorenje, slušanje, početno pisanje (učenje pisanja formalnih slova) te strukturiranje riječi i kraćih rečenica, izloženost čitanju tekstova te početno samostalno čitanje riječi, rečenica i kratkoga teksta.

Pisanju slova prethode grafomotoričke vježbe. Zapravo, učenici stječu znanja o slovima (čitaju i pišu slova i riječi formalnim slovima). „U tome ciklusu poučavamo elemente temeljne pismenosti čije postavke nalazimo u usvojenome govorenom jeziku, odnosno u jezičnome međudjelovanju.“ (str. 153)

Sadržajni elementi trećega ciklusa obuhvaćaju govorenje i slušanje kao jezične djelatnosti na kojima se utemeljuju djelatnosti čitanja i pisanja. U tome se ciklusu veća vremenska dimenzija posvećuje pisanju pisanih (rukopisnih) slova i čitanju kraćih tekstova. Sve veću vremensku dimenziju (na mikrorazini) dobiva samostalno čitanje i vođeno pisanje.

Prema Rosandiću (2002) pisana produkcija učenika urednoga jezičnog razvoja u trećem ciklusu trebala bi obuhvatiti samostalno pisanje riječi i rečenica, pisanje bilješki te vođeno stvaralačko pisanje temeljeno na iskustvu ili osmišljenim poticajima (neposredna, posredna i pripremljena stvarnost). To nužno obuhvaća početno poučavanje o izražavanju u različitim funkcionalnim stilovima, što se nastavlja u četvrtome ciklusu.

U četvrtome ciklusu doseže se razina automatizacije u čitanju i pisanju. Govorenje i slušanje te izloženost čitanju motivacijski su sadržaji na temelju kojih

se ostvaruje poučavanje čitanja i pisanja do razine automatizacije. U tome se ciklusu najveća vremenska dimenzija posvećuje samostalnom čitanju i razumijevanju, interpretaciji tekstova, poučavanju jezičnim sadržajima (početna morfologija i sintaksa).

„Pisanje i pismene vježbe u tome ciklusu razvijaju vještinu pisanja (usvojenost grafemskoga sustava, slovopisnu čitkost i početnu pravopisnu točnost) te usvajanje početnih elemenata gramatičke, rječničke i stilističke norme. Učenici u četvrtome ciklusu uče organizirati sadržaj teksta i oblikovati tekst“ (str. 154).

I, na kraju za preporučiti je svakom obrazovnom djelatniku pročitati deseto poglavlje ove knjige da bi se upoznali s povijesnim pregledom poučavanja početnoga čitanja i pisanja u Hrvatskoj. Ovo će vam poglavlje omogućiti i asocijaciju na osobno opismenjavanje i na opismenjavanje onih koji su živjeli u 18., 19., 20. i 21. stoljeću.

Hvala autorici na ovoj znanstvenoj monografiji, a na nama je pročitati djelo.

Nikolina Kudelić
DV “Varaždin”
nikolina.kudelic@gmail.com